

☛ ”Var kommer du ifrån...
ursprungligen?” Eija Hetekivi
Olssonin *Miira* kieli-ideologioiden
taistelutantereena

—

Heidi Grönstrand

H etekivi Olssonin esikoisteos *Ingenbarnsland* (2011; suom. *Tämä ei ole lasten maa*) sai heti ilmestyessään paljon myönteistä huomiota niin Ruotsissa kuin Suomessa. Se oli myös ehdolla arvostetun August-palkinnon saajaksi. Romaanin nuori päähenkilö, Miira, nähtiin rohkeana kapinallisena, ja koko teosta luettiin analyysinä ruotsalaisen yhteiskunnan syrjintämekanismeista (Melkas 2018a). *Ingenbarnslandin* jatko-osa, *Miira* (2016; suom. *Miira*¹), ei sen sijaan herättänyt aivan yhtä paljon keskustelua, mutta kriitikot kommentoivat ahkerasti teoksen kieltä, jota pidettiin kekseliäämpänä ja leikkisämpänä kuin esikoisromaanin:

Debutromanens rähnet genomsyrar alltså även uppföljaren, men här finns också en språklig uppfinningsrikedom som ibland stör mig. Det blir ofta mer putslustigt än precis. Samtidigt inser jag efterhand att orduppfinnandet ("balleavslitartänderna", "trappstegade", "bestämmarsidan", det vill säga den sida av stan som inte är förort) är nödvändigt, eftersom det vuxenspråk Miira möter ("arbetsgivare", "läneränta", "allmänheten") antingen förfalskar verkligheten, eller också cementerar de orättvisor som borde rivas upp. På samma sätt tolkar jag bokens diskreta glidningar mellan verklighet och fantasi: som en strategi för att stå ut i den förra. (Johansson 17.9.2016.)

Miiran kielellinen moninaisuus, kuten runsas uudissanojen keksiminen, jota esimerkiksi *Aftonbladets* kriitikko Anders Johansson pitää hankalana, toimii oman analyysini lähtökohtana. *Miiran* omalakisista maailmia säestää omalakinen kieli, ja se on läsnä heti romaanin avauskohtauksesta alkaen. *Miira* alkaa kuvauksella päähenkilöstä aktiivisena, fyysisesti vahvana toimijana, tai pikemminkin saalistajana, joka yllättää kohteensa: "Hon kastade sig över honom. Kampkramade hans lärarkropp hårt bakifrån med hela sin collegekropp. Brandbrusade. Gjorde fällben på honom så att de båda föll framåt och dök in bland bladen. Pressade pannan mot hans mansnacke och mörkmorrade." (*Miira*, 5; tästä eteenpäin M.)² *Miiran* saaliina on hänen kuvataideopettajansa, Jan. *Miiran* ja Janin välinen suhde sai alkunsa jo *Ingenbarnslandissa*, ja se jatkuu *Miirassa*. Romaani siis kääntää perinteisiä valtasuhteita vastakkaisiksi: opettajan ja oppilaan välinen hyvin institutionalisoitu suhde on muuttunut seksisuhteeksi. Opettajan valtaan alistuvan oppilaan sijaan *Miira* on se, joka määrää. Hän on valloittaja pikemminkin kuin valloitettu. Yllä olevassa kohtauksessa *Miiran* voimaa ilmaisevat sellaiset uudissanat kuin *brandbrusade* ja *mörkmorrade*, ja samanlainen kielellinen kekseliäisyys kulkee halki koko romaanin. Romaani yhdistää muun muassa Göteborgin slangia, suomen kieltä ja kirjailijan itse keksimiä sanoja.³

Tavassaan yhdistää *Miiran* rajoja koetteleva maailma uutta luovaan kieleen *Miira* muistuttaa monia nykykirjallisuuden tyttökuvauksia. Monika Fagerhol-

min *Divassa* (1998) kokeileva kieli ja kerronta kuuluu nokkelan ja vahvan nuoren naisen kuvaukseen (Malmio & Österlund, 2016, 10–11). Riina Katajavuoren *Wenla Männistön* (2014) tyttöjen puheelle on ominaista puheen rekistereiden vaihtelu, uuden ja vanhan helsinkiläislangin käyttö (Melkas 2018b). Johanna Holmströmin *Asfaltänglar*-romaanin päähenkilöiden elämä on monikielistä siinä merkityksessä, että he puhuvat suomenruotsalaista slangia ystäviensä kanssa ja arabiaa kotona (Löytty & Melkas 2016; Tidigs 2016). Edellä mainittuja tyttökuvauksia yhdistää myös lähiömiljö. Fagerholmin ja Holmströmin tyttöjen maailma on Itä-Helsinki. Katajavuoren romaanissa liikutaan Kumpulassa ja Hetekivi Olssonin *Miirassa* Göteborgin Angeredissa ja Gårdstenissä. Luokkasemansa puolesta *Wenla Männistön* ja *Miiran* tytöt sijoittuvat selkeimmin työväenluokkaan. Miiran äiti on porrassiivoja ja isä talonmies, ja Miirakin seuraa hetken aikaa äitinsä jalanjalkia elättäessään itseään siivojana. Yhteistä teoksille on kuitenkin erilaisten sukupuoleen, kieleen, luokkaan ja etnisyyteen tai kansallisuuteen liittyvien rajojen koetteleminen – ja niiden rikkominen.

Eija Hetekivi Olssonin *Miirassa* kapinallisen ja röyhkeältäkin tuntuvan päähenkilön kautta käsitellään suomalaisten ja suomen kielen asemaa Ruotsissa ja muunnetaan sellaista kertomisen tapaa, jossa suomen kieli ja suomalaisten vähemmistöasema yhdistyy hiljaisuuteen ja häpeään. Tässä artikkelissa tarkastelen lähemmin, millaisin keinoin kielen ja vallan väliset suhteet jäsenyivät Hetekivi Olssonin *Miirassa*. *Miiran* rinnalle tuon kuitenkin myös Antti Jalavan romaanin *Asfaltblomman* (1980; suom. *Asfalttikukka*), joka on osuva esimerkki vanhemman ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden tavasta käsitellä kielikysymyksiä. *Miirassa* kielirajoja ei ainoastaan tehdä näkyväksi vaan kielten välisiä valtasuhteita pyritään aktiivisesti myös muuttamaan. Kekseliäs, uutta luova kieli on vahva signaali päähenkilön halusta irrottautua sellaisesta suomalaisuudesta, joka yhdistyy maahanmuuttoon ja marginaaliasemaan ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Oma kieli on myös irtiotta valtakielestä ja -kulttuurista ja sen kieli-ideologioista. Miira haluaa itse määritellä oman paikkansa ruotsalaisen yhteiskunnan kielikartastossa, jota maahanmuutto on muovannut vuosikymmenten ajan mutta jossa ruotsin rinnalla on kovin vähän tilaa muille kielille.

Kieli-ideologiat ja ruotsinsuomalainen kirjallisuus

Kieli-ideologia on yksi keskeinen käsite, jonka avulla analysoin kielen ja vallan välistä suhdetta Hetekivi Olssonin *Miirassa*. Kieli-ideologialla voidaan tarkoittaa hyvin monenlaisia asioita, mutta seuraavassa käsite viittaa ennen kaikkea järjestelmälliseen tapaan ymmärtää kielten ja kielellisten käytäntöjen arvoa, normeja ja käyttöä (ks. Blommaert 1999; Kroskirty 2009, 4–12; Mäntynen et al. 2012, 328). Anne Mäntynen et al. (2012, 324) muotoilevat osuvasti, että kieli-ideologiat

muokkaavat näkemyksiä ”esimerkiksi kielten ja varieteettien kauneudesta ja kauheudesta sekä eri kielten ja kielimuotojen arvosta ja merkityksestä eri tilanteissa”. Olennaista on myös se, että kielten arvottaminen aina tapahtuu jostain näkökulmasta; kieli-ideologiat palvelevat aina jonkin ryhmän etuja (Irvine & Gal 2008, 36).

Kirjallisuudentutkimuksessa on viime vuosina usein käytetty käsitettä yksikielisyyden paradigma (esim. Yildiz 2012; Grönstrand 2016; Nissilä 2016). Se viittaa yksikielisyteen keskeisenä, koko modernia yhteiskuntaelämää jäsentävänä periaatteena. Yksikielisyyden paradigma muokkaa niin yksittäisiä subjekteja kuin esimerkiksi koululaitoksen kaltaisia instituutioita ja tieteenaloja. (Yildiz 2012, 2–4.) Yksikielisyyden paradigmaan verrattuna kieli-ideologia käsitteenä tuo kuitenkin paremmin esiin sen, että kieli-ideologiat syntyvät ja niitä toteutetaan jokapäiväisissä käytänteissä. Jokainen kielenkäyttäjä vaikuttaa omalla toiminnallaan vallitseviin kielikäsitteisiin esimerkiksi vahvistamalla tai kyseenalaistamalla niitä (Mäntynen et al. 2012, 325).

Kirjallisuudella on ollut oma erityinen asema kansakunnan rakentamisen yhteydessä, ja esimerkiksi kirjallisuushistorian kirjoittamisen lähtökohdaksi tuli varhain kielen ja kansallisuuden yhteen kytkeminen (esim. Saariluoma 1989, 14). Hyvin ajankohtainen esimerkki samantapaisesta kieli-ideologisesta käytänteestä on Kirjailijaliiton jäsenpolitiikkaa, jossa yhtenä jäsenyyden kriteerinä on teosten suomenkielisyys. Toisaalta kysymykset eri kielten ja kielimuotojen arvosta ja merkityksestä konkretisoituvat myös yliopistojen kirjallisuusaineiden kurssikirjallisuuslistoissa ja ylipäätään siinä, minkä kielinen kirjallisuus valikoituu tutkimuksen kohteeksi. Käytännössä erilaiset kieli-ideologiat ovat kuitenkin toiminnassa rinnakkain, limittäin – ja myös vastakkain (esim. Mäntynen et al. 2012, 329–330).

Eija Hetekivi Olsson kirjoittaa toisen tunnetun ruotsinsuomalaisen kirjailijan Susanna Alakosken tavoin ruotsiksi. Suuremman yleisön tietoisuuteen ruotsinsuomalainen kirjallisuus onkin tullut Ruotsissa ja Suomessa ennen kaikkea Alakosken ja Hetekivi Olssonin tapaisten ruotsiksi kirjoittavien, palkittujen kirjailijoiden ansiosta. Omalla tavallaan Hetekivi Olssonin ja Alakosken kaltaiset kirjailijat osoittavat konkreettisesti sen, miten kielen, kirjallisuuden ja kansallisuuden välinen yhteys nykyään jäsenyyttä aiempaa monimuotoisemmin. Varhaisempi osuva esimerkki on Jalavan läpimurtoteos *Asfaltblomman*, jota kriitikot pitivät korkeatasoisena siirtolaiskuvauksena. Teoksen suomennoksesta vastasi Pentti Saarikoski. Hänen käsissään teoksesta tuli varsinainen klassikko, joka oli pitkään yksi myydyimmistä ja luetuimmista suomalaisista käännösromaaneista (Pynnönen 1991; Vallenius 1998, 71–74). Jalavan romaani teki ruotsinsuomalaisuutta tunnetuksi aivan toisella tavalla kuin mikään aiempi teos.

Ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden juuret ulottuvat 1950-luvulle, jolloin kaunokirjallisuutta julkaistiin pääasiassa sanomalehdissä sekä erilaisissa yri-

tyslehdissä. 1970-luvulla Ruotsinsuomalaisen Kirjoittajayhdistyksen suojissa toiminut Finn-Kirja oli puolestaan tärkeä suomenkielisen kirjallisuuden kustantaja. Hetekivi Olssonin, Alakosken ja Jalavan romaanien pääkieli on ruotsi, mutta suomen kieli on mukana yksittäisissä ilmauksissa, ja ennen kaikkea temaattisena juonteena.

Koulu kieli-ideologioiden näyttämönä

Miira on 16-vuotias nuori, jonka elämää romaanissa seurataan aina peruskoulun päättöhetkistä noin vuoden verran eteenpäin 1980–90-lukujen taitteessa. Koulu on yksi keskeinen tapahtumapaikka. Kuten usein kirjallisuudessa, koulu näytetään *Miirassa* miljöönä, jossa nuoren kasvu ja kapina törmää aikuisten ja yhteiskunnan normeihin. Nimenomaan koulussa Miiran oma kielikäsitys kyseenalaistuu.

Hetekivi Olssonin *Miira* on monessa mielessä Jalavan *Asfaltblomman*-romaanin Erkin vastakohta. Miira on koulutyttö, Erkki kirjailijanurasta haaveileva duunari. Erkki viihtyy pääasiassa Tukholman kantakaupungissa tai sen liepeillä, Miira lähiössä. Siinä missä Erkin – tai hänen alter egonsa Hannun eli Erkin kirjoittaman romaanikäsitelmän päähenkilön – arkipäivässä suomen kielellä on häviävän pieni osa, Miira puhuu vanhempiensa kanssa suomea ja käy sen lisäksi suomalaisluokkaa⁴. Jalavan romaanissa päähenkilö suree kielen menetystä: ”Sitt modersmål använder han naturligtvis inte längre på ett sätt som man använder ett modersmål, det är nästan utplånat och det som återstår duger bara till det allra nödvändigaste” (Jalava 1981, 78). Miira puolestaan valittaa yhtäältä sitä, että suomen kieli on iskostunut hänen päähänsä liiankin hyvin. Hän on sitä mieltä, että suomalainen luokka, jota hän on käynyt, on eristänyt hänet ruotsalaisesta yhteiskunnasta: ”En ny spärr skapades i hennes hjärna. En finskaspärr. För att hon tvingats sitta i den isolerade hemspråksklassen och snacka finska fast hon inte velat, [--].” (M, 23.)⁵

Miira ei kuitenkaan vastusta suomen kieltä. Poikaystävälleen Janille, joka on täysin ruotsinkielinen, Miira tekee selväksi, ettei hyväksy miehen klassisia ruotsalaisvitsejä, joissa suomalaiset esitetään aggressiivisina ja kiroilevina puukonheiluttajina ja jotka lisäksi kerrotaan ruotsinsuomalaista puhutapaa matkien. Myöhemmin erotessaan Janista Miira lahjoittaa miehelle Kalle Päätalon romaanin, jotta tämä voisi opiskella Suomen historiaa ja oppia, että ruotsalaisten suomalaisvitsit olivat nöyryyttäviä silloin, kun niitä kertoi joku suomen kieltä taitamaton ihminen. Miira vastustaakin ennen kaikkea niitä käytäntöjä, jotka ankkuroivat suomenkieliset yhteiskunnan marginaaliin ja lohduttomiin tulevaisuudennäkymiin. Kieli-ideologioiden tutkijat puhuvat ikonisaation (*iconisation*) prosessista silloin, kun kieli ja sen puhujat pelkistetään tiettyjen

piirteiden nipuksi. Kielestä tai kielen piirteestä tulee sosiaaliseen liittyvä ilmiö, kielenkäyttäjien essentialistinen, luonnollinen ominaisuus. (Irvine & Gal 2008, 37; Mäntynen et al. 2012, 330; Vaattovaara & Halonen 2015, 47–48.) Tällaista luonnollistamista Miira lähtee vastustamaan.

Miiran näkökulmasta koululaitoksen suomalaisluokkien ongelma ei niinkään ole suomen kieli vaan se, että ne eivät kehitä ruotsin kielen taitoa. Se ei yllä sellaiselle tasolle, joka mahdollistaisi toimimisen ruotsalaisessa yhteiskunnassa muissakin tehtävissä kuin hoitajana, keittäjänä tai kokkina. Miira tuntee vahvasti, että hänen ja hänen luokkatovereidensa odotetaan valitsevan tiettyt ammatit ja lukion linjat sukupuolen ja luokka-aseman mukaisesti: tyttöjen odotetaan hakevan lapsi- ja nuorisotyölinjalle tai hotelli- ja ravintola-alalle, poikien autoalalle tai jäävän vain toimeentomiksi. Suomenkielisiä käsitellään siis lähtökohtaisesti työväkenä, jolle ei ole tarkoitukseen tarjota kouluttautumisen eväitä. Miira ei kuitenkaan tyydy koululaitoksen hänelle piirtämään urapolkuun vaan tähtää aivokirurgiksi. Kun lukiovalinta tulee ajankohtaiseksi, hän valitsee teknisen linjan ja tulee hyväksytyksi kouluun.

Kirurginhaaveiden myötä Miiran lähiökoulu vaihtuu keskustakouluksi. Kyse on uudeltaisesta maantieteellisestä ympäristöstä, mutta myös täysin ennen kokemattomasta sosiaalisesta ympäristöstä, joka tulee erittäin tarkan kuvauksen kohteeksi. Uudessa koulussa kukaan ei ole kuullutkaan Gårdstenin lähiöstä, ja pakokauhu valtaa Miiran mielen heti, kun hän näkee valtavan tiilirakennuksen, opettajien vaatetuksesta ja hiustyylistä puhumattakaan. Mikään ei muistuta hänelle tuttua ympäristöä tai ihmisiä: ”Hon hittade ingen med hafs sig hemmaklippning eller misslyckad hemmafärgning heller. Ingen från Gårdsten var här.” (M, 84).⁶

Ilontunteita aiheuttaa aluksi se, että luokkajakoa ei ole tehty vanhempien syntymämaan mukaan. Ensimmäistä kertaa elämässään Miira löytää oman nimensä sellaisten ruotsalaisnimien kuin Anna, Karin, Anders, Katarina, Mikael ja Linda joukosta. Toisaalta hän panee heti merkille nimilistan kielellisen yhtenäisyyden ja ottaa sen irvailun kohteeksi. Hän laittaa Linda-nimisten tyttöjen jatkoksi oman versionsa samasta nimestä: Lindan kanssa äänteellisesti samankaltaisen, mutta tyyllisesti ja sisällöllisesti tilanteeseen epäsopivan sanan *mensbinda* (’kuukautissuoja’). Vaikka Miira on varma siitä, että ensimmäistä kertaa elämässään hän ei tule määriteltyksi taustansa mukaan, ilo uudesta koulusta jää lyhyeksi. Luokkakavereiden ruotsi tuntuu vieraalta, vaikka se on samanlaista kuin Janin. Myös Miiran oma ruotsi tuntuu vieraalta luokkaympäristössä. Lisäksi hän erottuu ulkonäkönsä puolesta: ”Hon var svartast, svintoburragast och spackligast” (M, 87).⁷ Erot sosiaalisessa asemassa tulevat ilmiselviksi ja julkilausutuiksi siinä vaiheessa, kun opiskelijat esittelevät itsensä luokan edessä. Siinä missä muut positioivat itsensä asuinpaikan ja vanhempien ammattin mukaan, Miira saa sanottua ytimekkäästi: ”Ja e Miira... de räcker” (M, 89).⁸

Miira haluaa itse määritellä oman paikkansa ruotsalaisen yhteiskunnan kielikartastossa, jossa ruotsin rinnalla on kovin vähän tilaa muille kielille.

Vaikka Miira vastauksellaan yrittää viestittää paitsi omaa arkuuttaan myös sitä, ettei halua tulla määritellyksi perhetaustansa tai asuinpaikkansa mukaan, opettaja on eri mieltä. Hän yrittää sinnikkäästi saada Miiran kertomaan itsestään lisää, esimerkiksi vanhempien työstä – ja lopuksi myös alkuperästään: "[–] var kommer du ifrån?" (M 90).⁹ Miiran omien sanojen mukaan hän kokee olonsa kuin teuraseläimeksi, jota on kokoonnuttu katselemaan ja jonka vastauksesta hänen kohtalonsa ratkeaa. Kysymys tuntuu perustavanlaatuiselta, sellaiselta, joka kategorisoi hänet peruuttamattomalla tavalla. Vaikka Miira vastaa totuudenmukaisesti olevansa Ruotsista, opettaja ei tähän vastaukseen tyydy vaan pyytää Miiraa täsmentämään: "Jag menar ursprungligen" (M, 90).¹⁰ Yksi Miiran luokkatovereista, Perra, kiirehtii lyömään asiaa leikiksi ja vastaa, että Miira on Argentiinasta. Miira puolestaan vastaa provokatiiviseksi kokemaansa kysymykseen tulevana Afrikasta, kuten kaikki muutkin. Lisäksi hän näpsäyttää sormillaan Perraa leikkisästi nenästä ja naurahtaa ikään kuin osoittaakseen, että suhtautuu opettajan ahdistavaan kysymykseen humoristisesti. Kukaan ei kuitenkaan naura, eli Miiran toiminta ei saa minkäänlaista vastakaikua osakseen vaan päinvastoin. Jo ensimmäisen lukion oppitunnin aikana ero hänen ja muiden lukiolaisten välillä on tehty selväksi. Hänet on lokeroitu taustansa perusteella aivan samaan tapaan kuin lähiön suomalaisluokassa, vaikka suomen kieltä tai suomalaisuutta ei ole sanallakaan mainittu.

Mielessään Miira reagoi alentavaan kohteluun torjumalla sanavarastostaan sellaiset ennen neutraaleina pitämänsä sanat kuin *fika*, *fräsch*, *trevlig* ja *mysig*. Ensimmäisen lukiopäivän jälkeen ne ovat alkaneet assosioitua sosiaaliseen ja

taloudelliseen vaurauteen, mutta myös tärkeilevään tyyliin – Miiran mielestä kaukaiseen eikä kovin tavoittelemisen arvoiseen elämäntapaan. Kiinnostavasti Miiran strategiaa voi nimittää poistamisen (*erasure*) prosessiksi, joka voi olla jonkin kielellisen variantin tai kielimuodon täydellistä ohittamista tai eristämistä jonkin ryhmän erikoisuudeksi. Se on vallankäytön muoto, jolla kokonainen kielen käyttämisen tapa ignoroidaan esimerkiksi käsittelemällä selvästi monikielistä yhteiskuntaa yksikielisenä. Poistamisen prosessista on kyse myös silloin, kun jonkin kielen puhujat eristetään toisistaan. (Mäntynen et al. 2012, 33.)

Poistaminen on siis ennen kaikkea valtakulttuurin tapa toteuttaa kieli-ideologiaa, ja hyvin konkreettisen muodon se saa esimerkiksi *Miirassakin* kritisoiduissa suomalaisluokissa. Jalavan klassikkoromaanissa *Asfaltblomman* puolestaan tuodaan vahvasti esiin, että sopeutuminen ruotsalaiseen yhteiskuntaan tarkoittaa suomen kielen ja suomalaisten juurten häivyttämistä ja kieltämistä. Tuntojaan Erkki purkaa nimenomaan romaanikäsittelemässään: ”De försöker lära honom nya språk efter att ha dödat hans eget modersmål, de har förvägrat honom att skriva och utveckla sin finska! [-] I skolan får Hannu inget lära om sina rötter, bara om ”deras”, i sin egen historia är han okunnig och därmed också i sitt folks historia, sina förfäders historia!” (Jalava 1981, 79–80.) Arkielämässään Erkki ei juuri suomalaisuuttaan korosta – eikä arvostelee suoraan ruotsalaista yhteiskuntaa. Entisen tyttöystävänsä Agnetan kanssa hän kuitenkin muistelee keskustelleensa ruotsalaisesta koulupolitiikasta. Koululaitos on Erkin mukaan vastannut suomen kielen ja suomalaisuuden pois pyyhkimisestä – tai pikemminkin totaalista hävittämisestä:

När vi levtt tillsammans sa hon ofta att skolan var på väg att braka ihop. Jag hävdade att den aldrig varit annat än ett ras för dem som inte samtidigt haft undervisning hemma. Då hade jag naturligtvis varit dogmatisk och gjort mina egna erfarenheter allmänna. När jag sen sagt att skolpolitiken var rasistisk, att den kulturellt mördat och mördar tusentals invandrarbarn blev hon [Agneta] hysterisk och började citera läroplanen och påminna om reformer och ökade anslag. (Jalava 1981, 98.)

Erkin tapa rinnastaa koulun toiminta äärimmäiseen väkivaltaan on liikaa Agnetalle, joka opettajana edustaa kyseistä instituutiota. Kuvaukset, joissa maahanmuuttajien assimilaatio uuteen kieleen ja kulttuuriin tapahtuu nimenomaan väkivaltaisesti, eivät kuitenkaan ole mitenkään harvinaisia: Erkin romaanikäsittelemässään opettaja pakottaa Hannun, joka ei suostu ihailemaan kuningasta tai mitään kuninkaallisiin liittyvää, kuuntelemaan aiheeseen liittyvää selostusta repimällä kädet tämän korvilta. Kun vastustus vain yltyy, poika eristetään muusta luokasta. Väkivaltaa ei harjoita vain opettaja

vaan se jäsentää koko koululaitosta, sillä Hannu joutuu luokkatovereidensa pahoinpitelemäksi.

Hannu yrittää vastustaa suomen kielen ja suomalaisuuden poistamisen prosesseja, mutta vähitellen hän lakkaa tekemästä vastarintaa ja alkaa esimerkiksi harjoitella normin mukaista ruotsalaista ääntämistä, hitaasti ja vaivalloisesti: "[--] försöker säga 'bulle' så som det ska sägas, men *b* istället för *p* och *u* istället för *o*. Han mumlar det gång på gång, säger: 'Får jag en bulle... bulle... bulle.' Ordet formas med våld i hans mun, det skuffas fram över tungan och faller som en sten ur läpparna." (Jalava 1981, 43; kursivi alkuperäinen.) Oikeanlaisen ääntämisen omaksumisesta tulee osa ruotsalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisen prosessia, ja lopputulos on lohduuton:

Allt går ut på att inte ge sig till känna, att inte utsätta sig för förakt och hat. Sitt modersmål använder han naturligtvis inte längre på ett sätt som man använder ett modersmål, det är nästan utplånat och det som återstår duger bara till det allra nödvändigaste. I själva verket står Hannu nu utanför språket, han är inte enspråkig eller tvåspråkig eller halvspråkig, han är språklös, han saknar ett språk i vilket han kan leva. Det språk som rymde erfarenheterna av hans tio första år är nu förtrampat. Det nya språket som man försökt sätta i det förstas ställe är kallt, mekaniskt, hårt, känslolöst och mycket motstridigt. Det är inget språk. (Jalava 1981, 78–79.)

Nujertavat kokemukset hiljentävät lopulta Hannun. Ulkopuolisuuden kokemus on totaalinen. Eija Hetekivi Olssonin 2000-luvulla kirjoitetussa *Miirassa* tilanne on kuitenkin toinen. Miiralle kieli antaa vastarinnan välineet. Siitä tulee yhteiskunnan marginaaliin sysätylle Miiralle keino positoida itsensä uudella tavalla.

Miiran kieli hiljaisuuden murtajana

Vaikka Miira on syntynyt Ruotsissa, hän tulee uudessa koulussaankin kategorisoiduksi maahanmuuttajaksi. Hän joutuu kamppailemaan suomalaisten ja ruotsalaisten välejä jäsentävien vanhojen valtasuhteiden kanssa. Aivan kuten Jalavan romaanissa, nujertamisen ja alistamisen kokemukset ovat vahvasti läsnä Miirankin elämässä, vaikka hän ei joudukaan kokemaan fyysistä väkivaltaa. Väkivaltaan hän on kuitenkin varautunut. Jo toisena koulupäivänä hän istuu pulpetissaan puukko taskussa. Ensimmäisen koulupäivän kokemusten perusteella Miiralle alkaa olla niin ikään selvää, että kirurgin ura ja lukio-opiskelu edellyttävät häneltä oman taustan häivyttämistä. Hän piilottelee koululaukun tehtävää toimittavaa muovipussia ja suunnittelee uuden laukun ostoa. Joukkoon sulautumisen täytyy kuitenkin tapahtua omaehtoisesti: "Måste skaffa en väska. En svart som inte var tantig och som inte såg plugghästigt ut. Absolut

ingen rävig mes-säck.” (M, 97.)¹¹ Perren kotibilekutsunkin hän torjuu ajattelemalla, että mieluummin juo Perren ehdottamien drinkkien sijaan raakaa viinaa.

Kun opetus alkaa, hän pane tyytyväisenä merkille, että yhteiskuntaopin opettaja menee suoraan asiaan ilman vaatimusta oppilaiden esittäytymisistä. Ilo vaihtuu kuitenkin pian ensimmäisestä päivästä tuttuun epätoivoon. Selviää, että oppikirjan esittelemä ruotsalainen yhteiskunta yrityshistorioineen tuntuu Miirasta täysin vieraalta niin aiheen kuin sanaston puolesta. Opettajankin taukoamaton puhe on samanlaista kuin oppikirjan, yhtä vierasta. Opiskelutekniikkakin on hänelle ennestään tuntematonta, ja hän erottuu joukosta ainoana, jolla ei ole mukanaan muistiinpanovälineitä. Kaiken lisäksi hän tulee paljastaneeksi opettajan kanssa käymässään kahdenkeskisessä keskustelussa, että työskentelee siivoojana. Joukkoon kuulumattomuuden tunne vain kasvaa, kun hän perehtyy saamaansa kotitehtävään. Oppilaiden tehtäväksi annetaan maahanmuuttajaperheen haastattelemineen, ja yhteiskuntaopin kirjan valmiiksi muotoilluissa kysymyksissä oppilaita pyydetään kysymään muun muassa, miksi perhe on muuttanut Ruotsiin ja onko heillä aikomusta muuttaa takaisin kotimaahan. Tehtävä tekee näkyväksi maahanmuuton, mutta tavalla, jossa maahanmuuttajien joukko yhdenmukaistetaan ja joka ylläpitää rajaa maahanmuuttajien ja syntyperäisten ruotsalaisten välillä. Maahanmuuttajat näytetään joukkona, jolla ei ole paikkaa ruotsalaisen yhteiskunnan ytimessä. Miira ymmärtää välittömästi, ettei voi tehdä tehtävää, koska hän ei koskaan kysyisi moisia loukkaavia kysymyksiä keneltäkään.

Tämänkaltainen tehtävä on niin ikään osa suomenkielisyyden häivyttämisen prosessia. Aivan kuten koko oppikirja, myös haastattelukysymykset on tehty valtakulttuurin ehdoilla ja sen näkökulmasta. Kysymyksillä ei ole kosketusta haastateltavien tapaan hahmottaa omaa elämäänsä. Mielikuvissaan Miira kuulee äitinsä vastaavan kysymyksiin lyhyesti – tavalla, joka ei tuo esiin mitään sel-laista tietoa, jota haastattelussa tavoitellaan: ”Hörde morsan svara på frågorna. Det gick snabbt. ’Därför’, ’Höh, vadå facket?’, ’Stådar’, ’Nej’.” (M, 100.)¹² *Miirassa* koko ajan läsnä oleva vastarinnan ajatus ei ilmene ainoastaan Miiran omassa suhtautumisessa haastatteluun vaan hän ymmärtää, ettei yhteisö hyväksyisi häntä tekemään haastattelua: ”Hon skulle ju för fan få ett skott i skallen om hon fick flippen och ändå ändrade sig” (M, 100).¹³

Vastakkainasettelu Miiran ja hänen luokkatovereidensa, maahanmuuttajaksi kategorisoidun ja syntyperäisiksi ruotsalaisiksi luokiteltujen, maailmojen välillä konkretisoituu tunnin aikana myös muilla tavoin. Samaan aikaan, kun Miira tuohtuneena pohtii yhteiskuntaopin oppikirjan eriarvoistavia käytänteitä ja sitä, miten oppikirjan tekijöillä ei tunnu olevan mitään käsitystä esimerkiksi Bergsjön lähiön ongelmista, hänen luokkatoverinsa, kaksi tyttöä, selvittelevät toisen tytön kynnen katkeamisesta seurannutta kriisiä. Miira seuraa keskustelua, joka hänen näkökulmastaan on täysin merkityksetön:

”Åå, nej, min nagel gick av, har du en nagelfil?” sa fikaren från klassen till den andra fikaren, med kvinnonasal klagoröst.

”Åå”, led den andra fikaren med den första och fick upp en fil ur tantväskan.

”Toppen”, tackade den första. ”Du är min räddare i nöden.” (M, 101.)¹⁴

Nimittämällä tyttöjä ”fiikaajiksi” ja heidän laukkuaan ”tätilaukuksi” Miira ottaa etäisyyttä tyttöihin ja heidän etuoikeutetulta kuulostavaan maailmaansa, jossa voidaan käyttää aikaa kynsien katkeamisesta ja viilaamisesta puhumiseen ja niistä voivottelemiseen. Seurustelun, kahvin ja pullan tai voileivän syönnin yhdistävä *fika*-verbi on sinänsä hyvin tavallinen ruotsinruotsissa, mutta siitä muodostettu henkilöä tarkoittava sana ei ole yleisesti käytössä. Yleensä fiikaaminen¹⁵ mielletään Ruotsissa myönteiseksi sanaksi, mutta Miiran maailmassa se joutuu epämieluisen ja vältettävien sanojen listalle, jota hän laatii mielessään. Ruotsin kielen *toppen*-sana (’huippua’) on niin ikään melko yleisesti käytössä oleva vahvistussana, jolla puhuja keskustelussa ilmaisee myönteistä asennetta, ja myös se päättyy Miiran kiellettyjen sanojen listalle. Miiralle tyttöjen puhe hahmottuu pinnallisena ja turhamaisena, ja hän suhtautuu siihen alentuvasti. Miira siis kieltäytyy omaksumasta normatiivista ruotsin kieltä ja osoittaa, että monet yleiskielisinä pidetyt sanat ovat vahvasti luokkasidonnaisia.

Kielinormit liikkeessä

Kieli-ideologiat ilmenevät usein normeina eli kieltä ja kielenkäyttöä koskeissa käytänteissä, ohjeissa ja suosituksissa, joita erilaiset instituutiot muovaavat (esim. Mäntynen et al. 2012, 331; Kolehmainen 2014, 19). Yksi tapa, jolla Miira käy kielinormien kimppuun, on kieltäytyminen monista yleiskielen sanoista. Toisaalta hän ei vain kieltäydy käyttämästä niitä vaan muuntelee sanoja, jotta ne vastaisivat sitä todellisuutta, joita alkuperäiset, yleiskieliset sanat eivät hänen mielestään tavoita. Yhteiskuntaopin kirja *samhällsboken* on ensin *inavelsboken* eli ”sisäsiitoskirja”, sitten *Samhällstoken* eli ”Hullu yhteiskunta”. Yllä siteeratun keskustelun jälkeen Miira antaa koulun suosimalle ruotsille eli yhteiskunnalliseen valtaan yhdistyvälle kielelle kokonaan uuden nimityksen, *tantska*: ”Samhällsboken borde heta Samhällstoken, på tantska, var det mildaste hon kunde tänka utan att bli mordisk. Och nu tänkte hon på tantska också. Snart skulle hon ha en tantväska och burret i tantknut. Fila naglarna och fika.” (M, 101.)¹⁶ Miira siis yhdistää ruotsin kielen sellaiseen sosiaaliseen koodistoon, jota tytöt edustavat. Se on kaukana Miiran työväenluokkaisesta lähiömaailmasta ja näyttäytyy hänen näkökulmastaan hyvin elitistisenä. Yhteiskunnallisten ongelmien sijaan keskitytään oman kauneuden vaalimiseen ja kahvitteluun. Ulkoisena tunnusmerkkinä on tätilaukku ja nuttura. Miira tulee tuottaneeksi monoliittisen kuvan koko puhujajoukosta ja käyttää siis ikonisaatiota pyrki-

myksissään tehdä näkyväksi epäoikeudenmukaisia kielinormeja ja ennen kaikkea muuttaakseen niitä. Samaan aikaan, kun on selvää, että Miira suhtautuu alentuvasti viilaamisen ja fiikaamisen maailmaan, hän kiinnostavasti näkee itsensä jo osana sitä. Keksimäänsä uutta yhteiskuntaopin kirjan nimitystä *Samhällstoken* hän pitää laimeana – sellaisena pidättyväisenä ilmauksena, jota *tantska* suosii. Lisäksi hän on jo aikaisemmin pyrkinyt esimerkiksi välttämään kiro sanoja ja siten pyrkinyt muokkaamaan kieltään vastaamaan paremmin lukion kielinormeja.

On selvää, etteivät suomen ja ruotsin kieli asetu Miiran elämässä samalla tavalla vastakkain kuin Jalavan romaanissa. Silti lukion välittämä normatiivinen ruotsi, joka yhdistyy Miiralle vieraaseen sosiaaliseen koodistoon, on kuten Erkin käsikirjoituksessakin luonnehtima ruotsi, erittäin vastahankaista: ”Det nya språket som man försökt sätta i det förstas ställe är [--] mycket motstridigt. Det är inget språk.” (Jalava 1981, 78–79.) Ruotsin tunnista muodostuu Miiran lukiossa kokeman nöyryytyksen sarjan varsinainen kulminaatiopiste. Opettajan heti tunnin alussa kirjoittamat sanat, kuten *determinativa*, *relativa* ja *interrogativa*, ovat Miiralle ennestään tuntemattomia, ja hänen oman näkemyksensä mukaan vielä käsittämättömpiä kuin yhteiskuntaopin kirjan sanat. Kun opettaja alkaa selittää sanojen merkitystä, Miira lamaantuu täysin. Hän kuvaa kokemustaan aivoverenvuodoksi. Lopullinen isku tulee silloin, kun hän selaa ruotsin kirjaa eteenpäin ja löytää sanatestin, jossa nimetään 2000 tavallisinta ruotsin kielen sanaa:

Testa din ordkunskap, ville boken hjälpa henne. Dessa tillhör de 2000 vanligaste. Allegorisk, Polemisk. Pregnant. Prål. Veritabel. Betingad...

Värken i kroppen bröt ut. Hon hade krockat mot en osynlig betongvägg med en hastighet av trehundra kilometer i timmen. Det syntes inte utanpå men om någon vrängt henne ut och in hade hon sett ut som en stelnad blåbärssoppa. Och Herren sa: *Se, de äro ett enda folk och hava alla enahanda tungomål... bad svenskaboken för henne.*

Hon visste det. Prästerna samarbetade också med skolorna. (M, 103.)¹⁷

Miiran ulkopuolisuuden kokemus on nyt totaalinen, ja se on myös fyysinen. Hän ei joudu fyysisen väkivallan uhriksi mutta täydellinen nöyryytyksen kokemus tuntuu siltä, kuin hän olisi joutunut vakavan onnettomuuden uhriksi. Kieliraja, jonka olemassaolosta hän oli jo ensimmäisen koulupäivän aikana alkanut saada aavistusta, konkretisoituu – ja osoittautuu ylitseppäsemättömäksi. Sisus on kielirajaan törmäämisen seurauksena kuin yhtä verivanaa, mihin jähmettynyt mustikkakeitto viittaa. Ruotsin tunnin sanalista konkretisoi osuvasti sen, miten kysymykset vallasta ovat kietoutuneina kieli-ideologisiin kysymyksiin. Ruotsin

opettajan ja oppikirjan esiin marssittama sanasto eli käytännössä sanakirjojen legitimoima normikoodisto, jota koululaitoksen tapainen instituutio vaalii ja valvoo, näyttäytyy sellaisena kielenkäytön mallina, jonka valta tuntuu ehdottomalta. Se on malli, jossa ei ole sijaa Miiran kielille tai kielenkäytön tavoille. Sanalistan auktoriteettiasemaa kielenkäytön normittajana ja arvon mittana lisää se, että Miiran silmiin osuu oppikirjassa oleva lainaus Raamatusta. Sitaatti on 1. Mooseksen kirjasta (11:6), kertomuksesta Baabelin tornista. Siinä ihmiset ovat aluksi puhuneet samaa kieltä ja rakentaneet yhdessä kaupunkia ja tornia taivaaseen asti. Jumala kuitenkin hajottaa tornin ja ihmiset. Lopputuloksena on Babylonin kaupunki, jossa ihmiset puhuvat eri kieliä. Kertomusta on usein tulkittu siten, että monikielisyys on Jumalan rangaistus ja että kielten sekoittuminen johti ihmisten välisen epäluuloisuuden lisääntymiseen (ks. Tidigs 2014, 13). Miiran oma tulkinta on samanlainen: papit ja koulut ovat yhteistyössä keskenään. Viranomaiset eli valta-asemassa olevat instituutiot puolustavat yksikielistä maailmaa.

Miiran kokema lamaanus on kuitenkin vain väliaikainen. Kun luokassa alkaa kiertää vihko, johon on kerätty tavallisia ruotsin kielen sanoja ja josta hän turhaan etsii itselleen tuttuja sanoja tai ylipäättään sanojen selityksiä, Miira antaa listalle nimen *finordlista*, ”hienostelusanalista”. Sitten hän alkaa kirjoittaa omaa, luokatovereille tarkoitettua sanastoa selityksineen:

Huh= Skrämmande. Ansträngande.
Hyh=Luktar illa. Äckligt. Eller så har du gjort något fel.
Hoh=Det där är väl inget. Kan vara förvåning.
Häh?= Vad sa du?
Hah=Skadjeplädje. Överlägset ord.
Höh=Passar som allmän kommentar
Ööh= Pundarord. Alla i Angered heter så i förnamn.
Höö= Gammelpundarord. Tecken på svåra hjärnskador.
Hih=Kul. Ett flickigt fnitteord. Skitirriterande.
Heh= Roligt. Fast inte särskilt. (M, 103–104)¹⁸

Miiran sanat hahmottuvat selkeästi suomenkielisiksi, puheessa tavallisiksi ilmauksiksi. Lista koostuu kiinnostavasti pitkälti huudahduksista, joilla ei ole selkeää tai konventionaalista asemaa normitetun kielen systeemissä. Sanat ilmaisevat selkeästi tunnetiloja, ja yhdessä Miiran laatimien selityksien kanssa vaikutelma on humoristinen, ainakin suomen kieltä osaavan lukijan näkökulmasta. Lista ei koostu sanakirjoista löytyvistä sanoista eikä sillä siis ole luokassa kiertävän hienostelusanalistan auktoriteettia suositeltavista tai ”oikeista” sanoista. Silti Miiran itsensä kokoama sanasto koostuu hyvin yleisistä sanoista ja ilmaisuista.

Miiran lukioluokassa kieli on näyttäytynyt pääasiassa homogeenisena kokonaisuutena, johon ei ole kuulunut Miiran tunteita varieteetteja. Hänen luettelomansa 10 lyhyttä ja näennäisesti pienen tuntuista sanaa tuovat kuitenkin suomen kielen muuten niin ruotsinkieliseen ympäristöön. Ne täydentävät sitä sosiaalista todellisuutta, joka jäi puuttumaan yhteiskuntaopin kirjasta. Sanalista tuo näkyviin lähiön sosiaalisen maailman narkomaaneineen, sen omalla kielellä.

Miira, joka on uudessa kouluympäristössä istunut suurimmaksi osaksi hiljaa ja muokannut omaa kielellistä ja sosiaalista ympäristöään mieleisekseen pääasiassa omassa mielessään, tekeekin nyt sanalistansa julkiseksi. Lista on kirjoitettu luokkatovereille, ja heille hän sen myös lähettää – frisbeenä. Mitään vastakaikua se ei kuitenkaan saa. Ruotsin kielen opettaja on vihainen Miiran lentävästä viestistä ja moittii tyttöä huonosta käytöksestä. Sanalistalle hän tuhahtaa. Se näyttäytyy hänelle vandalisointina, ei emansipaationa: ”Jag vet inte vad ni har för lagar där du kommer ifrån men här vandaliserar vi inte” (M, 104).¹⁹ Opettaja tekee selvän eron Miiran ja koulun maailman välille. Miira ei kuulu kouluun eikä hänellä ole mitään kosketuspintaa Miiran maailmaan – siihen, josta sanalista kertoo. Hän ei liioin peittele tietämättömyyttään. Kieli- ja luokkaraja on ylittämätön. Miiran mielessä Burgårdin lukio muuttuu lopullisesti paitsi sisäsiitoskouluksi (*inavelsskolan*) myös ”häkkikouluksi” (*bur-skolan*). Nimityksillään Miira riistää göteborgilaislukiolta sen arvon, joka sillä on koulutusjärjestelmässä ja joka sillä pitkään oli Miiran maailmassa. Viittaus sisäsiitaisuuteen yhdistää koululaitoksen osaksi samaa yhdenmukaisuutta – ja myös ruotsalaista syntyperää – suosivaa järjestelmää, johon yhteiskuntaopin kirja, *inavelsboken*, myös kuuluu. Moninaisuudelle ei ole tilaa, ja nimitys häkkikoulu tuo osuvasti esiin sen, että Miira kokee koulun ja sen toteuttamien yhteiskunnallisten normien rajoittavan omaa vapauttaan. Mukautuminen sen kielelliseen ja sosiaaliseen koodistoon ei Miiran tapauksessa ole vaihtoehto: ruotsin kielen tunti sanalistoineen jää hänen viimeisekseen kyseisessä lukiossa.

Eija Hetekivi Olssonin *Miirassa* göteborgilaislukio oppimateriaaleineen ja opetusrutiineineen piirtää näkyviin Miiralle täysin vieraan kieli-ideologisen maailman. Samaan aikaan, kun opiskelu on Miiran oma valinta ja hänen toivomansa sosiaalisen nousun edellytys, koulu sysää Miiran kaltaisen suomalaistaustaisen lähiössä kasvaneen tytön syrjään. Sen käytännöt antavat ruotsin kielelle ja syntyperäiselle ruotsalaisuudelle itseoikeutetun paikan yhteiskunnallisen järjestyksen ytimessä. Koulu näyttää valtakielen ja -kulttuurin hyvin mono-liittisenä, elitistisenäkin asiana. Maahanmuuttajuus on läsnä vain etäisesti. Se ei tule esiin oppilasaineksessa, oppikirjoissa tai oppituntien kielikäytännöissä. Se näyttäytyy jonain sellaisena, johon tutustutaan erikseen esimerkiksi valtakulttuurin arvoja ja asenteita heijastelevien haastattelutehtävien kautta.

Hetekivi Olssonin romaani osallistuu aktiivisesti maahanmuuton myötä muuttuneiden kielisuhteiden jäsentämiseen ja merkityksellistämiseen nykyteiskunnassa. Romaanin yksi keskeinen tapahtumapaikka, koulu, kiinnittää huomion koululaitoksen tapaisen instituution merkitykseen kieli-ideologian muotoilijana. Miira ei Jalavan *Asfaltblomman*-klassikkoromaanin päähenkilön tapaan vaikene suomalaisista juuristaan, vaan lähtee vastustamaan koululaitoksen epätasa-arvoisia käytäntöjä. Luokkatovereille viskattu suomenkielinen sanalista, joka tekee näkyväksi Miiran taustaa, on tulkittavissa vaatimukseksi koulun hierarkkisen kieli- ja kulttuurikäsitteiden muuttamiseksi. Laajemmin koko romaani, jossa tapahtumia seurataan Miiran näkökulmasta käsin, usein hänen itsekehittelemäänsä ilmaisuja viljellen, laajentaa ruotsin kielen ilmaisuvoimaa. *Miira* purkaa käsityksiä kielten ja kansallisuuksien jakaantumisesta yksiselitteisiin kategorioihin ja luo tilaa sellaisille kielille ja kielenkäytön muodoille, joille ei ole vielä muotoutunut vakiintunutta yhteiskunnallista asemaa.

Viitteet

- 1 Hetekivi Olssonin romaanin lainausten suomennokset on merkitty artikkelin loppuviitteisiin niiden sisältämien runsaiden uudissanojen vuoksi. Suomenkieliset sitaatit ovat teoksesta *Miira. Romaani* (2017). Suom. Outi Menna. Helsinki: S&S.
- 2 HÄN HYPPÄSI JANIN SELKÄÄN. Rutisti opettajanvartaloa sähkökäsienä takaapäin collegevartalollaan. Kamppasi miehen niin, että he kellahtivat päistikkaa lehtikasaan. Painoi otsansa miehen niskaan ja ärrinmuri. (Hetekivi Olsson 2017, 5; versaalit käännöksessä.)
- 3 *Svenska Dagbladetin* Therese Eriksson (18.4.2016) kirjoittaa: "Ibland är strömmen av göteborgsslang, rå jargong, vansinniga smeknamn och påhittiga ordkonstruktioner helt enkelt för stark; romanen saknar fickor att vila i." *Miiran* kielen uutta luova voima tulee huomatuksi, vaikka mitään erityistä ihailua se ei saa osakseen kriitikoiden taholta.
- 4 Suomalaisia luokkia perustettiin Ruotsissa aktiivisesti 1970- ja 1980-luvuilla. Luokkien opetus oli kaksikielistä siten, että alimmilla luokilla opetus oli pääasiassa suomeksi, ja ruotsinkielisen opetuksen osuus kasvoi ylemmille luokille tultaessa. Nykyisin tällaista opetusta ei Ruotsissa ole. (Andersson & Kangassalo 2003, 74.)
- 5 "Hänen aivoihinsa kehittyi uusi jumi. Suomijumi. Koska hänet oli pakotettu istumaan eristävässä kotikieliluokassa ja puhumaan suomea, vaikka hän ei halunnut, [-]." (Hetekivi Olsson 2017, 23.)
- 6 Yhdenkään hiukset eivät näyttäneet huolimattomasti kotona leikatuilta tai epäonnistuneesti kotona värjäytyiltä. Salissa ei ollut ketään Gärdstenistä. (Hetekivi Olsson 2017, 87.)
- 7 Hän oli kaikkein mustin, pehkokukkain ja meikatuin (Hetekivi Olsson 2017, 90).
- 8 "Mä oon Miira... eikä sit muuta" (Hetekivi Olsson 2017, 93).
- 9 "[...] mistä sinä olet kotoisin?" (Hetekivi Olsson 2017, 94).
- 10 "niin mutta alun perin?" (Hetekivi Olsson 2017, 94).

11 Hänen olisi hankittava laukku. Musta ei tätimäinen eikä hikarimainen. Eikä missään nimessä mitään nössöjen kettureppua. (Hetekivi Olsson 2017, 102.)

12 Hän kuuli äitinsä vastaavan kysymyksiin. Se kävi yhdessä hujauksessa. ”Siksi”, ”Häh, minkä ammattiliittojen?”, ”Siivoan”, ”En”. (Hetekivi Olsson 2017, 105.)

13 Hänhän saisi jumalauta kuulan kalloonsa, jos olisi niin hullu että edes yrittäisi (Hetekivi Olsson 2017, 105).

14 ”Voi ei, multa halkesi kynsi, onko sulla kynsiviilaa?” luokkakaverikahvittelija sanoi toiselle kahvittelijalle nasaalilla naisvalitusäänellä.

”Voi ei”, toinen kahvittelija myötäkärsi ensimmäisen kanssa ja onki viilan tanttalaukustaan.

”Huippua”, kiitti ensimmäinen. ”Sä pelastit mun päivän.” (Hetekivi Olsson 2017, 106–107.)

15 ”Fiikata”-sanasta enemmän esim. Mattila 2017.

16 Yhteiskuntaopin kirjan olisi pitänyt olla Yhteiskuntaopinkurja, se oli lempein ajatus jonka hän saattoi ajatella äitymättä murhaavaksi. Nyt hän oli alkanut jo ajatella tanttakielellä. Kohta hän varmaan hankkisi tanttalaukun ja alkaisi harrastaa tanttakampauksia. Viilata kynsiään ja käydä kahvilla. (Hetekivi Olsson 2017, 107.)

17 *Testaa sanavarastosi*, kirja tarjoutui auttamaan häntä. 2000 yleisimpään sanaan kuuluvat muun muassa: *Allegorinen*, *Poleeminen*.

Referoida. *Konstaila*. *Verifoida*. *Ehdollistaa*...

Räjähtävä kipu täytti koko ruumiin. Hän oli törmännyt näkymättömään betoniseinään kolmensadan kilometrin tuntivauhdilla.

Sitä ei nähnyt ulkoapäin, mutta jos hänet olisi käännetty nurin, hän olisi näyttänyt hyytyneeltä mustikkakeitolta. *Ja Herra sanoi: ”Katso, he ovat yksi kansa, ja heillä kaikilla on yksi kieli...”* äidinkielen kirja kehotti häntä.

Hän tiesi sen. Papitkin tekivät yhteistyötä koulujen kanssa.” (Hetekivi Olsson 2017, 108; kurssiivi alkuperäinen.)

18 Huh= Pelottava. Rasittava

Hyh= Pahanhajuinen. Ällöttävä. Tai se että on tehnyt jotain väärin.

Hoh= Ei kai mikään. Tai kuvaa ehkä hämmästyttä.

Häh?= Mitä sanoit?

Hah= Vahingonilo. Ylimielinen sana.

Höh= Sopii yleiskomentiksi vähän kaikkeen.

Ööh= Narkkarisana. Kaikkien etunimi Angeredissä.

Höö= Vanhojen narkkareiden sana. Merkki vakavista aivovaurioista.

Hih= Kiva. Tyttömäinen hihitys. Sairaana ärsyttävä.

Heh= Hauska. Vaikkei kylläkään kovin.

(Hetekivi Olsson 2017, 109.)

19 ”En tiedä millaiset säännöt siellä on, mistä sinä tulet, mutta täällä ei suvaita vandalismia” (Hetekivi Olsson 2017, 109).

Lähteet

Andersson, Paula & Raija Kangassalo 2003. Suomi ja meänkieli Ruotsissa. Hannele Jönsson-Korhola & Anna Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Helsinki: SKS, 30–163.

Blommaert, Jan 1999. The debate is open. Jan Blommaert (ed.), *Language ideological debates*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1–38. <https://doi.org/10.1515/9783110808049.1>.

- Eriksson, Therese 2016. En oförskönad bild av svensk barnfattigdom i vår samtid. *Svenska Dagbladet* 18.4.2016.
- Grönstrand, Heidi 2016. Kirjallisuushistoria, kansakunta ja kieli. Monikielisyyden metodologisen nationalismin haasteena. Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari (toim.), *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Helsinki: SKS, 38–59.
- Hetekivi Olsson, Eija 2016. *Miira* [=M]. Norstedts: Stockholm.
- Irvine, Judith T. & Susan Gal 2008 (2000). Language Ideology and Linguistic Differentiation. Paul V. Kroskrity (ed.), *Regimes of Language. Ideologies, Politics, and Identities*. Santa Fe: School of American Research Press, 35–83.
- Jalava, Antti 1981 (1980). *Asfaltblomman*. Stockholm: Askild o Kärnekull.
- Johansson, Anders 2016. Feministisk superstar. *Aftonbladet* 17.9.2016.
- Kolehmainen, Taru 2014. *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa*. Helsinki: SKS.
- Kroskrity, Paul V. 2008 (2000). Regimenting languages. Language ideological perspectives. Paul V. Kroskrity (ed.), *Regimes of language. Ideologies, politics, and identities*. Santa Fe: School of American Research Press, 1–34.
- Löytty, Olli & Kukku Melkas 2016. Johanna Holmströmin *Asfaltsänglar* ja lomittuvat lukemiskontekstit. Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari (toim.), *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Helsinki: SKS, 118–138.
- Malmio, Kristina & Mia Österlund 2016. Introduction. Kristina Malmio & Mia Österlund (eds), *Novel Districts. Critical Readings of Monika Fagerholm*. Helsinki: Finnish Literature Society, 8–21.
- Mattila, Ilkka 2017. Vuoden ruotsinsuomalainen sana valittiin ensimmäistä kertaa ja se on ”fikata”. *Helsingin Sanomat* 17.1.2017. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-200005034596.html> (2.9.2018).
- Melkas, Kukku 2018a. Literature and Children In-Between – the entangled history of Finland and Sweden in Susanna Alakoski’s *Svinalängorna* and Klaus Härö’s “Mother of Mine”. Satu Gröndahl & Eila Rantonen (eds), *Migrants and Literature in Finland and Sweden*. Helsinki: Finnish Literature Society. (forthcoming)
- Melkas, Kukku 2018b. Urbanized folk life: multilingual slang, gender and new voices in Finnish literature. Heidi Grönstrand, Markus Huss & Ralf Kauranen (eds), *The Aesthetics and Politics of Linguistic Borders. Multilingualism in Northern European Literatures*. (forthcoming)
- Mäntynen, Anne, Mia Halonen, Sari Pietikäinen & Anna Solin 2012. Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. *Virittäjä* 116 (3), 325–348.
- Nissilä, Hanna-Leena 2016. Ylirajainen kirjallisuus ja yksikielinen kirjallinen elämä Suomessa. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2016*. <https://doi.org/10.17409/kpt.60105>.
- Pynnönen, Marja-Liisa 1991. *Siirtolaisuuden vanavedessä. Tutkimus ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden kentästä vuosina 1956–1988*. Helsinki: SKS.
- Saariluoma, Liisa 1989. Johdanto: Kirjallisuushistoria eilen ja tänään. Liisa Saariluoma (toim.), *Kirjallisuushistoria tänään*. Helsinki: SKS, 11–36.
- Tidigs, Julia 2014. *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademi.
- Tidigs, Julia 2016. Språk i rörelse. Flerspråkighet och urbana rum i Sara Razais *Jag har letat efter dig* och Johanna Holmströms *Asfaltsänglar*. *Avain* 2/2016, 41–56.
- Vaattovaara, Johanna & Mia Halonen 2015. ”Stadilaisen s:n” helsinkiläisyydestä. Marja-Leena Sorjonen, Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (toim.), *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit*. Helsinki: SKS, 40–83.

- Vallenius, Erkki 1998. *Kansankodin kuokkavieraat. II maailmansodan jälkeen Ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina*. Helsinki: SKS.
- Yildiz, Yasemin 2012. *Beyond the Mother Tongue. The Postmonolingual Condition*. New York: Fordham University Press.